

EL TEMPLE DE SANTA MARGARIDA DE CABRERA DE MAR. CASA DE DEODATES.

Novament tornem a posar la nostra atenció en una modesta capella, que sempre havíem vist solitària, a l'ombra de mitja dotzena d'acàcies, i enmig de nombroses feixes de conreu. Situada al terme del poble veí de Cabrera de Mar, en els seus primers temps fou dedicada a Sant Cebrià i, anys més tard, a Santa Margarida.

Malgrat la seva senzillesa arquitectònica, hi destacaven els valors inapreciables de la seva antigor. Construïda en un solar que fou habitat en època romana, hi havíem vist interessants vestigis de construccions i hi havíem efectuat diverses troballes de materials i objectes de remarcable importància, pertanyents els més vells a l'època republicana i que, sense interrupció, lligaven amb altres del temps dels primitius cristians.

Emplaçada en la planura compresa entre les rieres d'Agell i de Cabrera, quasi a tocar a la carretera de França, i a uns cinc-cents seixanta metres de la riera d'Argentona, la seva història degué ésser ben discreta, ja que les velles escriptures poques vegades en diuen alguna cosa.

Quan ja portava algunes centúries d'existència, durant els segles XIII i XIV fou convertida en casa de deodates *Domus Deodatarum* i, en conseqüència l'antiga advocació de Sant Cebrià es degué suplantar per la de Santa Margarida i s'anomenà Santa Margarida del Viver, incorporant un topònim molt antic, amb el qual també era coneguda la propera capella de Santa Maria, situada al terme d'Argentona.

La documentació que coneixem dona poques notícies referents a les deodates o als deodats. Alguns historiadors del segle passat, copiant les notícies els uns dels altres sense esbrinar la seva autenticitat, varen dir que l'orde de la Mercè, en els seus primers temps, tingué deodats o donats. Tal notícia ha estat desmentida per historiadors més moderns que han comprovat que l'orde tingué només frares llecs, totalment ocupats en la redempció de captius, però els deodats hi foren més tard com a col·laboradors, amb participació de beneficis espirituals i temporals (1).

Els deodats o deodates, a l'edat mitjana, eren aquelles persones que es lliuraven al servei d'un temple o santuari religiós, estaven més o menys separades de la vida de societat i formaven una petita comunitat, fent una vida molt senzilla i austera i dedicada a la pregària. En el cas del temple de Santa Margarida se les hi donà el qualificatiu de monges; per tant es pot entendre que devien ésser com una mena de monges ermitanes.

Per alguna referència que tenim creiem que també existien deodates en alguna ermita del Vallès, però sabem més exactament que hi havia deodats a l'ermita de Sant Llorenç, al camp de Valls, i al santuari de la Mare de Déu de Paretdelgada, ambdós de la província de Tarragona (2).

Per a referir-nos a la petita comunitat de Santa Margarida ens veiem obligats a recórrer a F. Carreras i Candi (3), i a unes notícies per ell extretes del llibre *Speculum Officialatus* de l'Arxiu de la Catedral de Barcelona, basades en diferents documents de la Cúria Vicarial. Consta que al segle XVIII vestigis de construccions eren visibles junt a la capella i són esmentats en diferents documents. Per la nostra part creiem que tant podrien ésser les restes de les construccions romanes esmentades anteriorment, com unes altres restes, que nosaltres també havíem vist, i que consistien en uns fonaments de parets medievals, molt deteriorats, dos dels quals eren a topar al davant del compartiment adjunt a la capella, vers l'extrem de ponent. que l'any 1305 fou

Carreras i Candi va copiar del registre *Communi ab anno 1303 ab 1311*, f. 20, que l'any 1305 fou oberta informació contra una de les deodates i que poc temps després, f. 33, la directora o presidenta de la comunitat de les deodates comissionà *Arsendis Verdaguera* per a un encàrrec que portà l'inventari dels béns de la capella i casa. El foli 68 diu que el bisbe Ponç de Gualba encarregà al seu nebot Francesc de Sant Vicenç i al rector de la parròquia de Cabrera que elegissin un administrador de la capella i casa, a qui havien d'obeir les deodates. Carreras esmenta també un benefici fundat a la capella. L'any 1306, mort el seu possessor Pescaire, l'obtingué Guearau de Soler, per la sola presentació del rector de Cabrera. Però el dret de patronat no pertanyia al rector tot sol, sinó també als parroquians de Cabrera. Novament restà vacant el benefici, l'any 1341, a la mort de Jaume Ferrer. Aleshores fou moguda qüestió entre Bernat Sabater, presentat pel rector i els feligresos, i Bernat Pasqual, presentat pel mateix rector i els síndics de Cabrera; el Vicari General fallà en favor de Sabater, especificant la sentència que el dret de presentació era propi del rector i els parroquians. Les rendes del benefici consistien en censos per valor de 8 lliures i 4 sous i, a més, el delme d'algunes peces de terra, de valor ignorat. L'any 1735 l'obtentor del benefici tenia l'obligació de celebrar tres misses el dia de Santa Margarida. Amb tot el que hem dit és implícit que a principis del segle XVIII, i Déu sap des de quan, era abolit a la capella el culte de Sant Cebrià, son primitiu patró.

Una altra notícia també referida per Carreras i Candi (4) explica que, el dijous dia 27 de setembre de 1436, un pescador de Sant Genís de Vilassar, anomenat Pere Camps, alias *Garlanda*, seguit d'uns companys, enderrocà la porta de la capella de Santa Margarida i s'endugué l'esclau que hi havia per guardar-la. Aquesta notícia, ultra l'atractiu del fet anecdòtic, ens dóna a entendre que en aquella data ja no existien deodates a la capella.

Des de molt antic, el dia 20 de juliol es celebrava un concorregut aplec a Santa Margarida. A finals del segle passat havia perdut la primitiva importància i s'intentà de reanimar-lo. Però no s'aconseguí i es deixà de celebrar més tard, quedant la capella abandonada. Creiem que és quan degué passar a ésser propietat particular.

Quan vàrem veure per primera vegada la capella, pel mes de juny de l'any 1925, formava part d'un sol cos d'edifici, de planta quadrangular, coberta amb teulada a dos pendents. De la façana de llevant sorgia un absis semicircular, de 5,40 m de diàmetre, amb dues finestres, una a cada costat, i amb una petita espadanya a nivell de teulada, per a una sola campana. Una paret divisòria partia el cos quadrangular en dos compartiments quelcom desiguals, un destinat a capella i l'altre el vàrem veure com a casa de pagès, on es guardaven estris i eines de conreu, i que, anys més tard, el veiérem transformat en reduït habitatge, amb xemeneia oberta a la teulada.

La capella amidava 4,00 m d'amplada per 7,35 m de llargada, mides interiors. Era formada per una sola nau, contornejada per un banc d'obra de paleta, i que al centre tenia un arc de punt rodó, que corresponia al lloc que antigament fou paret. El portal d'entrada també era de punt rodó, amb dovelles de pedra picada i muntants de pedra als costats. A tocar la paret del fons hi havia l'altar, amb taula d'obra massissa, i retaule barroc damunt d'una socolada d'obra llisa. Aquest retaule era esplèndidament ornat amb elements propis del segle XVIII, daurat i policromat. S'hi distribuïen ordenadament set requadres amb bones pintures sobre fusta, quatre de les quals representaven escenes de la vida de santa Margarida, altres dues, a la part baixa, passos de la Passió de Jesucrist, i la setena, centrada en la part més alta, incorporava el Crist clavat en la creu, acompanyat de la Verge Dolorosa i de sant Joan. Tenia més importància la fornícula central, amb la imatge esculpida de santa Margarida, magnífica talla barroca, amb vestimenta moderada, sense les exageracions tan normals en la imatgeria de l'època.

Dues estampes emmarcades, litografies representant la Verge Dolorosa i el Natzarè, penjaven de la paret. També dos goigs, un a cada costat.

Fins aquí hem tractat del temple de Santa Margarida, però finalment volem insistir fins allà on ens sigui possible sobre el seu origen. Carreras i Candi esmenta que al segle XI la capella s'anomenava només de Sant Cebrià (5). Per altra banda sabem que consta en les franqueses del castell de Burriac de l'any 1025 (6).

No tenint cap altra notícia documental hem de recórrer a l'arqueologia. La capella es troba íntimament lligada a unes restes d'edificacions, enterraments i abundants troballes soles, totes pertanyents a l'època romana, i que podem relacionar amb la fundació del temple. D'aquestes troballes, les de temps més tardà, són les que més clarament ens poden orientar. D'entre elles esmentarem concretament una sepultura en forma de caixa, tapada amb tres bipedals, que, perfectament conservada, romanía a l'interior de l'absis, la coberta de la qual topava amb el paviment d'*opus signinum*, cosa que feia entendre que, coneguda quan es féu el paviment, hi hagué intenció de preservar-la intacta. Un altre detall significatiu seria el de la seva situació a un nivell més alt en relació a les altres sepultures que es trobaven a l'exterior, constituint totes elles una petita necròpolis cristiana. La conservació de la sepultura obligà a construir el paviment de l'absis a un nivell més elevat que el de l'exterior i que el de la nau de la petita capella.

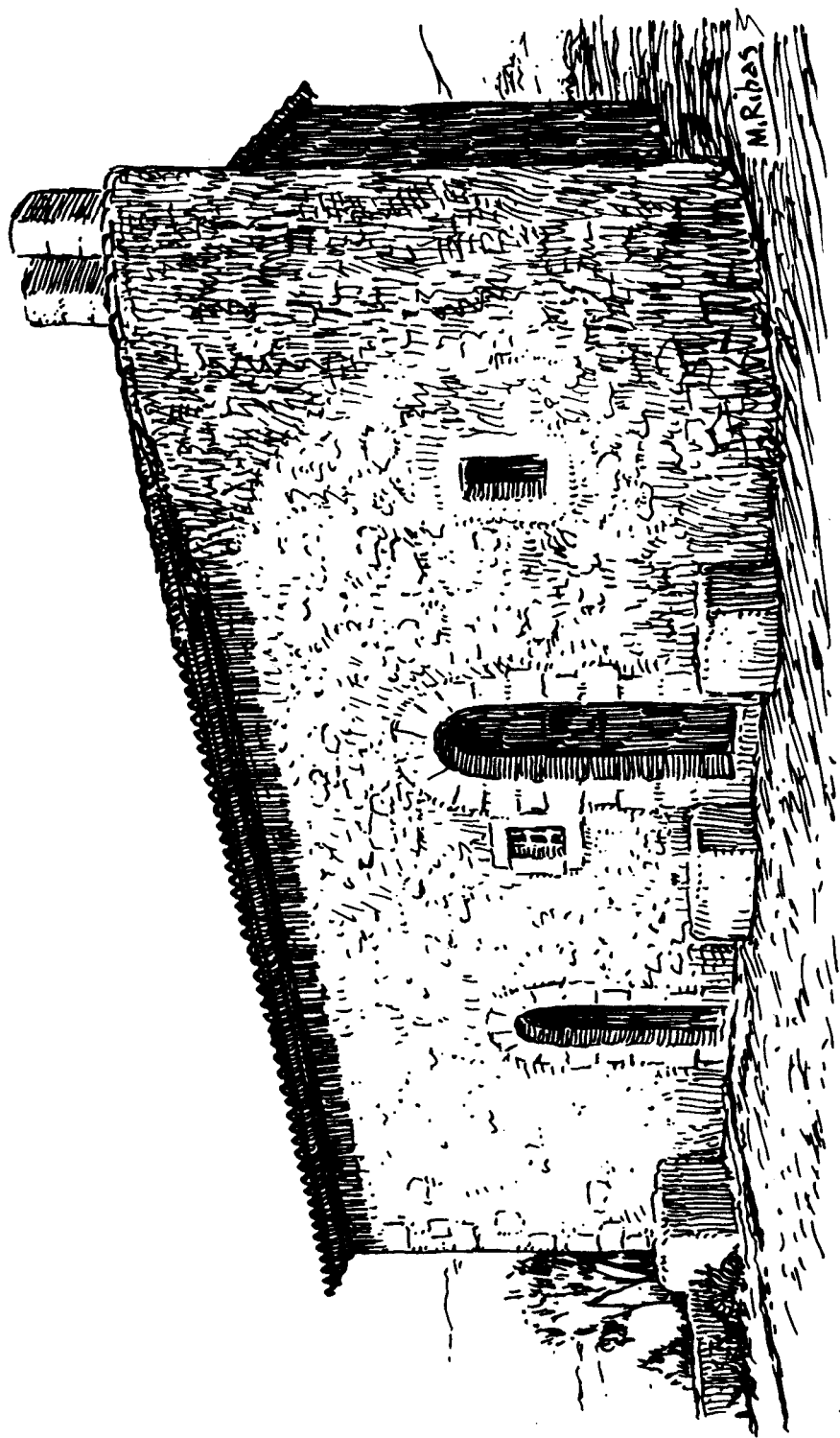
Altres troballes interessants per a la datació de l'origen del temple, trobades junt amb els enterraments i dessota del paviment medieval en el moment de la seva demolició, són un fragment de làpida de marbre blanc amb lletres ...N PAC... (IN PACE), ceràmica sigil·lata clara, diversa, amb cercles i palmes estampades, un fragment de plat, amb la repetició d'una estampilla amb una creu dintre d'un cercle, un fragment de llantieta d'època cristiana, a més de moltes altres que no esmentem concretament perquè ja vàrem detallar-les i estudiar-les en anteriors publicacions (7). A partir de totes elles creiem que la fundació del temple podria datar-se a finals del segle IV o principis del V.

És molt possible que, en època de les deodates, es realitzés l'ampliació del temple primitiu i es construís conjuntament l'habítacle o casa de les monges. Fou el moment de la destrucció de la petita nau, però es conservà la paret d'un costat, amb el portal d'entrada, i un arc de punt rodó substituï la paret de l'altre costat; l'absis perdé el seu antic destí i es transformà en sagristia, conservant però, l'altar en forma de taula. Aquesta hipotètica transformació és representada en la planta que complementa aquest treball i en la qual també hi ha situades les sepultures més pròximes.

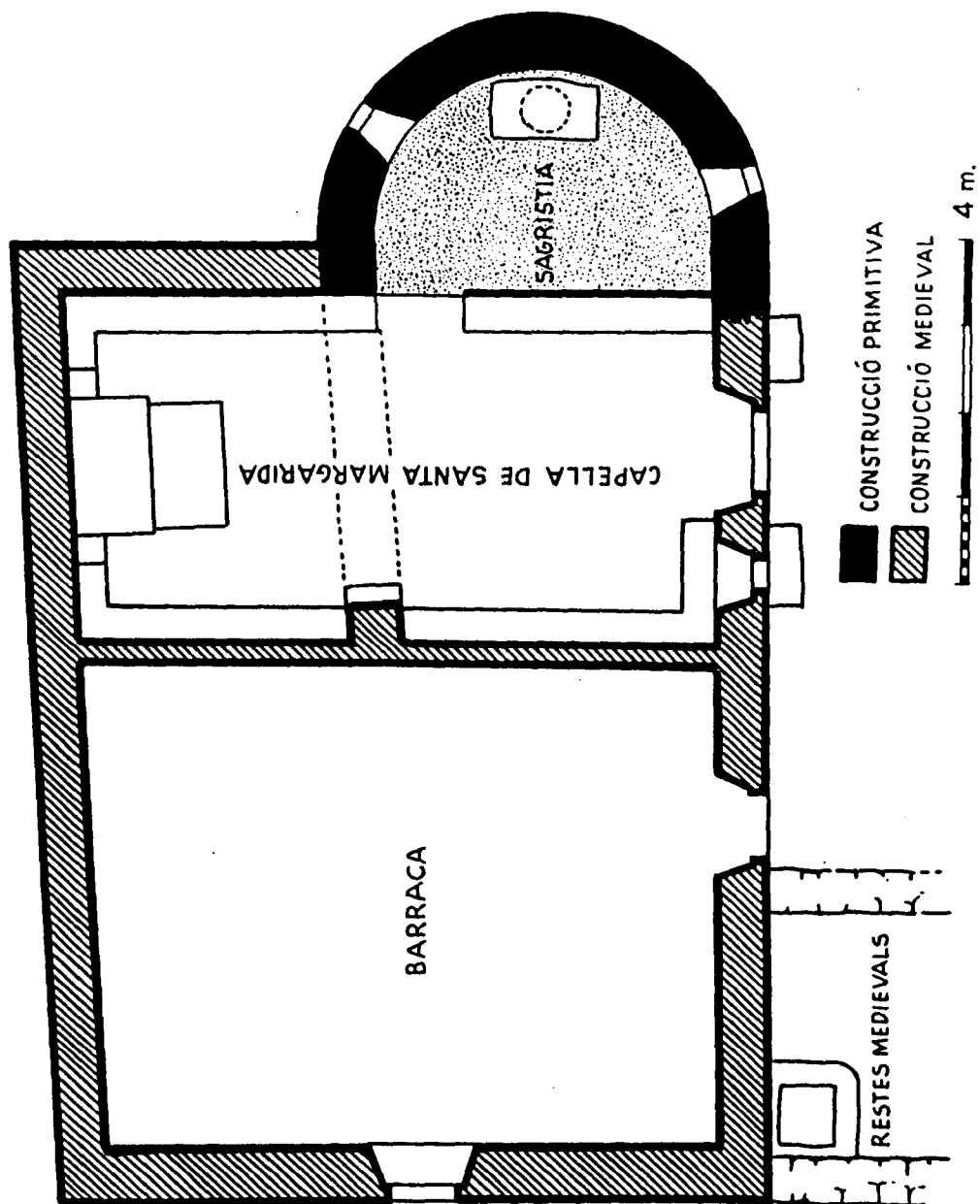
Sense que ho puguem afirmar, i per acabar el present resum, afegim que el temple, un cop perdut el culte, les devocions i els aplecs, passà a propietat particular i, per aquest motiu, el propietari va enderrocar-lo l'any 1950 per tal de construir al seu lloc una casa moderna.

Aquest fou el final del temple de Sant Cebrià i de Santa Margarida. Amb la destrucció s'acabà la història d'unes pedres venerables i el record d'unes tradicions, i emmudí el llenguatge d'uns remots vestigis arqueològics que ens havien explicat coses interessants que no deien els documents escrits.

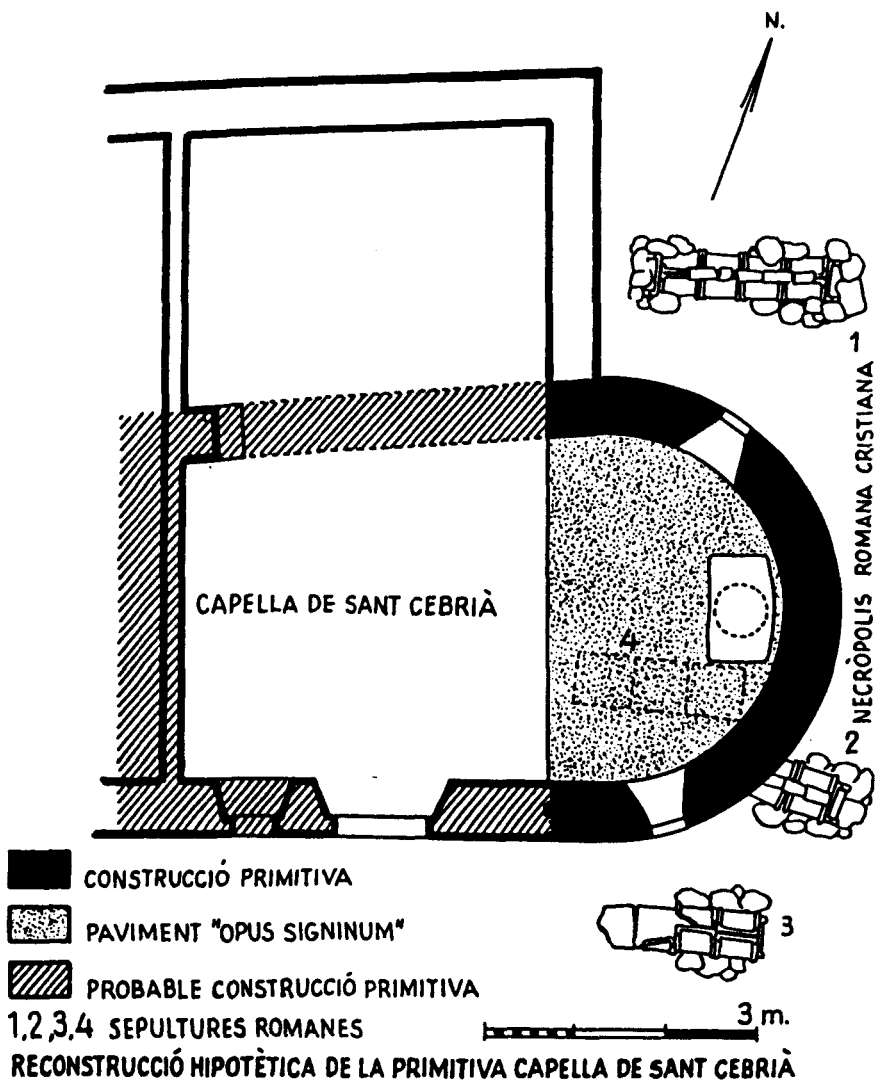
Marià Ribas i Bertran

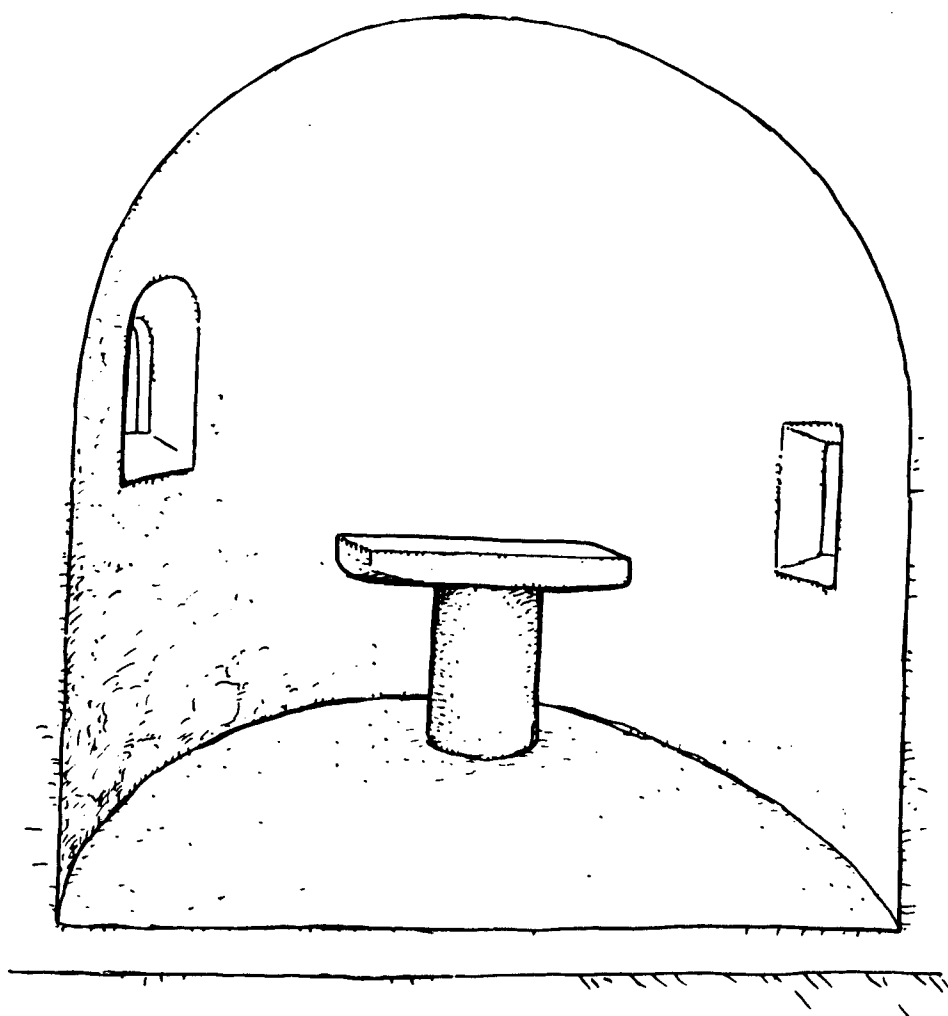
Visió exterior de la capella, Juny 1925.

Planta de la capella. Juny 1925.

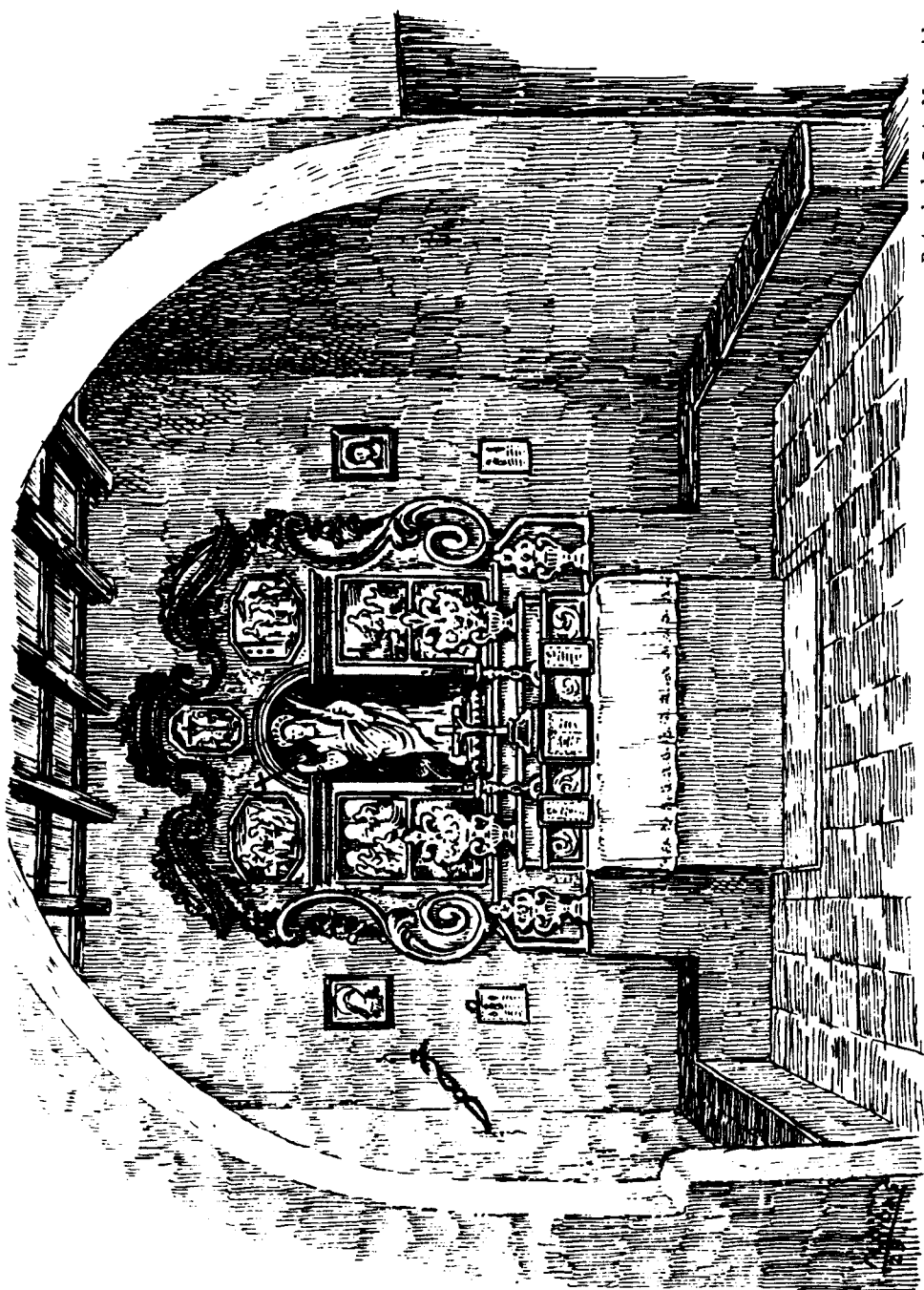

Planta de la capella, amb la reconstrucció hipotètica de la primitiva capella de Sant Cebrià, i amb situació de les sepultures romanes.

2 m.

Absis semicircular i primitiu altar.

Retablo de Santa Margarida.

NOTES

- 1.- GAZULLA O.M., Fr. Faustí: *D. Jaime I y la Orden de Nuestra Señora de la Merced*. Dins de: *Congrés d'Història de la Corona d'Aragó*, p. 329.
- 2.- GRAS I ELIAS, Francesc: *Historia de las ermitas del Arzobispado de Tarragona*, Reus 1909, pp. 59 i 73.
- 3.- CARRERAS I CANDI, F.: *Cabrera del Maresma*. Barcelona: Imp. de l'Avenç, 1893, p. 76.
- 4.- CARRERAS I CANDI, F.: *Lo castell de Burriach ó de Sant Vicent*, Mataró: Estampa de H. Abadal 1900. És una notícia treta del Registre 3.130, f. 31, de l'arxiu d'Argentonà.
- 5.- CARRERAS I CANDI, F.: *Lo castell de Burriach...*, *op. cit.* p. 139.
- 6.- PREVOSTI, Marta: *Cronologia i poblament de l'àrea rural d'Ilduro*, Mataró, 1981. Vol. I, p. 190.
Guia del romànic de la comarca del Maresme, Mataró, 1982, p. 38.
- 7.- RIBAS I BERTRAN, Marià: *El poblament d'Ilduro*, Barcelona, 1952, p. 94.
RIBAS I BERTRAN, Marià: *Els orígens de Mataró*, Mataró, 1964, pp. 73 i 74.
RIBAS I BERTRAN, Marià: *El Maresme en els primers segles del cristianisme*, Mataró, 1981, pp. 59-62 i làmines 23, 24, 25, 26 i 62.
PREVOSTI, Marta: *Cronologia i poblament... op. cit.* Vol. I, p. 187 i següents. Vol. II, figures 52, 53 i 54.